

6. *Про створення Коаліції демократичних сил у Верховній Раді України VI скликання* : повідомлення Верховної Ради України від 29 листопада 2007 р. // *Голос України*. – 2007. – 1 груд.
7. *Угода про створення Коаліції «Національного розвитку, стабільності та порядку»* від 17 грудня 2008 р. // *Голос України*. – 2008. – 17 груд.
8. *Про створення Коаліції депутатських фракцій «Стабільність і реформи» у Верховній Раді України шостого скликання* : повідомлення Верховної Ради України від 11 березня 2010 р. // *Голос України*. – 2010. – 16 берез.
9. *У Верховній Раді створено коаліцію «Європейський вибір»* – 250 депутатів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/27/7016499/>.

Мироненко В. П. Правові аспекти формування парламентської коаліції

Розглянуто правові засади регулювання створення та діяльності парламентської коаліції, що містяться у Конституції України, Регламенті Верховної Ради України, рішеннях Конституційного Суду України. Вказано на непослідовність позиції КСУ у питанні про природу коаліції депутатських фракцій. Проаналізовано еволюцію коаліційних угод в Україні та їх особливості. Зроблено висновок про недостатнє правове регулювання питань діяльності та розпуску парламентської коаліції.

Ключові слова: парламентська коаліція, депутатська фракція, конституція, парламент, конституційний суд, коаліційна угода.

Мироненко В. П. Правовые аспекты формирования парламентской коалиции

Рассмотрены правовые основы регулирования создания и деятельности парламентской коалиции, содержащиеся в Конституции Украины, Регламенте Верховной Рады Украины, решениях Конституционного Суда Украины. Указано на непоследовательность позиции КСУ в вопросе о природе коалиции депутатских фракций. Проанализирована эволюция коалиционных соглашений в Украине и их особенности. Сделан вывод о недостаточном правовом регулировании вопросов деятельности и роспуска парламентской коалиции.

Ключевые слова: парламентская коалиция, депутатская фракция, конституция, парламент, конституционный суд, коалиционное соглашение.

Myronenko V. Legal aspects of parliamentary coalition formation

The legal framework governing the establishment and activities of coalition, contained in the Constitution of Ukraine, the Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine, Constitutional Court of Ukraine, are considered. The inconsistent position of CCU on the issue of the nature of the coalition of parliamentary factions is noted. The evolution of coalition agreements in Ukraine and their features are analyzed. The conclusion about the lack of legal regulation of activity and dissolution of the parliamentary coalition is made.

Key words: parliamentary coalition, parliamentary fraction, constitution, parliament, constitutional court, coalition agreement.

УДК 341.12

*Марат Андрійович Мурчін,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНЕ ПРАВО**

Питання про способи та форми реалізації міжнародних угод і взятих на себе державами зобов'язань в їх національному законодавстві є як теоретичною, так і практичною проблемою, яка залишається актуальною протягом усього останнього століття. У наші дні значно прискорилися процеси інтеграції та інтернаціоналізації економічного життя всіх країн світу, тому роль міжнародних угод зросла настільки, що вже неможливо уявити собі взаємодію держав без створення базових нормативних актів, призначених для вирішення конкретних практичних завдань. Природно, що такі міжнародні договори стали одним з основних джерел правових норм і для міжнародного права, і, за певних умов, для внутрішніх правових систем окремих держав.

Роль міжнародної угоди як нормативного джерела для міжнародного приватного права нині вже не ставиться під сумнів, міжнародний договір або безпосередньо формулює готові для застосування матеріально-правові норми, або створює передумови для виникнення нових норм у внутрішньому праві конкретних держав. Однак через суперечності між цивільно-правовою, національною природою міжнародного приватного права [1, с. 5–36] й інтернаціональним характером самого міжнародного договору виникає «одвічна» теоретична проблема: яким чином правові норми, створені суб'єктами однієї правової системи, набувають обов'язкового характеру для суб'єктів зовсім інших правових систем. Як відомо, панівною думкою є те, що міжнародне і внутрішньодержавне право належать до різних систем права, тому міжнародний договір в силу суверенітету держави не може безпосередньо створювати

права й обов'язки для суб'єктів внутрішньодержавного права. Незважаючи на існування протилежних правових теорій, ми будемо дотримуватися цієї точки зору.

У юридичній літературі ця проблема вирішується за допомогою так званої «теорії трансформації», згідно з якою здійснення міжнародно-правових норм у внутрішньодержавному праві має бути опосередковано правовим актом відповідної держави, тобто між укладенням міжнародного договору і його регулюючим впливом на суб'єктів внутрішнього права повинен існувати вольовий акт держави, що допускає такий вплив [2, с. 67–86]. Значною мірою ця теорія була розроблена Д. Левінім, Р. Мюллерсоном, Є. Усенко, С. Черніченко для міжнародного права в цілому, а стосовно міжнародного приватного права конкретизована вже М. Брагінським, С. Лебедевим, А. Маковським та ін.

Для позначення процесу виконання норм міжнародного права всередині країни за допомогою норм національного права найчастіше використовується термін «трансформація»: в широкому сенсі означає всі способи здійснення норм міжнародного права всередині країни, у вузькому сенсі – тільки один із таких способів.

Разом із тим у літературі трапляється і такий термін, як «імплементація». Він, по суті, є синонімом трансформації в широкому сенсі слова [3, с. 44–57].

Реалізація норм і принципів міжнародного права в національних правових системах означає не тільки, власне, здійснення конкретних нормативних приписів, а й створення на національному рівні правових можливостей для цього, тобто діяльність держави на всіх рівнях щодо створення необхідних умов для такої реалізації. Інакше кажучи, імплементація – це цілісний механізм здійснення міжнародного права за допомогою засобів національного права. Вживання терміна «імплементація» зручніше ще й тому, що позначення хоч і споріднених, але різних понять одним терміном (як у випадку з трансформацією), ускладнює сприйняття теорії. Тому, на наше переконання, слід все ж віддати перевагу будь-яким іншим термінам, які застосовуються для позначення цього явища, а трансформацією іменувати тільки один зі способів імплементації поряд із іншими, про які буде сказано нижче.

Безпосередньо концепція трансформації багато разів детально розглядалася й обговорювалася у науковій літературі, тому для цілей цього дослідження повторимо лише її основні положення.

У цілому трансформація міжнародно-правової норми означає її перетворення у норму внутрішньодержавного права шляхом прийняття нормативно-правового акта. Виокремлюють два основних варіанти трансформації: шляхом відсилання і шляхом інкорпорації. Відсилання означає створення у національному праві норми, що відсилає до норм міжнародної угоди, внаслідок чого останні можуть діяти всередині країни в незміненому вигляді, тобто так, як вони існують в самій угоді. Під інкорпорацією розуміється прийняття державою норм, що сприяють виконанню приписів міжнародного права, які повторюють норму міжнародної угоди або в переробленому вигляді, або зберігають тільки її сенс. Іноді для цілей інкорпорації можуть застосовуватися вже існуючі норми внутрішнього права, але вони теж піддаються частковій зміні.

Держава, виходячи з цілей регулювання самих міжнародно-правових норм, а також з міркувань доцільності, вирішує, який спосіб трансформації обрати в тому чи іншому випадку. Тому міжнародні договори, що встановлюють лише рамки, в межах яких самі держави уточнюють і конкретизують свої зобов'язання, не можуть застосовуватися всередині країни в результаті відсилання до них, їх норми вводяться у дію тільки шляхом інкорпорації.

Конкретні детальні положення договорів, готові до застосування у сфері дії національного права, вже не потребують подальшої конкретизації, приводяться у дію шляхом прямого відсилання. Більш того, їх спеціальна адаптація до національного права країни найчастіше спотворює їх справжній зміст, оскільки переклад або виклад змісту термінами, прийнятими в національному законодавстві, не завжди передає точний зміст початкової норми. Тому такі положення міжнародних договорів держави-учасниці повинні застосовувати одноманітно і в незмінному вигляді.

Спірним у науковій літературі є питання, чи вважати трансформаційним актом акт ратифікації міжнародної угоди вищим органом влади держави. Більшість учених, які досліджують цю проблему, сходяться на думці, що ратифікація міжнародної угоди має значення трансформації [4, с. 264–266]. Існує також думка, що шляхом ратифікації держава тільки визнає для себе дійсність угоди, проте це не означає автоматичного приведення договору у дію всередині держави [5, с. 20–28], і таким чином, міжнародний договір у результаті ратифікації не набуває характеру джерела міжнародного приватного права.

Для того щоб визнати пріоритет тієї чи іншої думки, слід звернути увагу на ту обставину, що сенс ратифікації полягає у добровільному прийнятті на себе певних зобов'язань міжнародного договору, одне з яких і полягає у створенні внутрішньодержавної нормативної бази для реалізації цих зобов'язань. Тому сам акт ратифікації означає згоду держави на застосування нормативних приписів договору для регулювання конкретних правовідносин, які раніше не були врегульовані або були недостатньо врегульовані державою. Отже, така згода свідчить про визнання державою норм міжнародного договору обов'язковими для виконання, у тому числі і на власній території.

Основним аргументом проти визнання ратифікації актом трансформації є та обставина, що міжнародний договір може вступати в силу після закінчення певного проміжку часу або підлягати затвердженню після підписання в будь-якому державному органі, тому ратифікація може вважатися тільки одним з елементів фактичного складу, що тягне за собою трансформацію. Однак тут слід враховувати, якщо для міжнародного договору передбачаються певні умови вступу його в силу, то вони є або частиною самого договору, або частиною акта ратифікації та означають тільки особливість дії норм міжнародного договору на території держави. І в тому, і в іншому випадку ратифікація залишається трансформаційним актом і не вимагає існування додаткових умов реалізації норм міжнародної угоди.

Інше правило міститься у ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», згідно з яким якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [6, с. 19]. Тут обраний метод інкорпорації, тобто включення частини міжнародно-правових норм до складу внутрішнього законодавства держави.

Проте потрібно зазначити, що навіть інкорпоровані таким чином норми міжнародних договорів не зливаються з нормами національного права, вони завжди зберігають автономний характер. Таким чином, реалізація норм міжнародного права в нашому внутрішньодержавному праві здійснюється головним чином за допомогою вже існуючих норм внутрішнього права. У результаті процесу трансформації виникають нові норми внутрішнього права, які, проте, мають абсолютно особливий, автономний, характер.

Разом із тим трансформація не охоплює всіх способів реалізації міжнародно-правових норм і виникнення на їх основі нових норм внутрішнього права. Міжнародним економічним відносинам, які постійно розширюються, стає тісно в рамках внутрішньо-національного права, тому виникла ідея загальної уніфікації норм національних правових систем держав.

Уніфікація правового регулювання передбачає таку нормотворчу діяльність кожної конкретної держави, в результаті якої досягається високий ступінь однаковості правового регулювання тієї чи іншої сфери суспільних відносин. Уніфікація здійснюється різними методами: найчастіше декілька держав укладають міжнародний договір, що містить готові до застосування на території країн-учасниць однакові норми, але іноді одна держава просто запозичує іноземну або міжнародну норму і переносить її в своє законодавство.

У науковій літературі як один із методів уніфікації називається гармонізація права [7, с. 487]. Однак із цим твердженням не можна погодитися, оскільки гармонізація за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж уніфікація. Процедура уніфікації законодавства завжди має кінцевою метою формування конкретної однакової норми шляхом прийняття внутрішнього акта законодавства чи шляхом укладення міжнародного договору. Навіть із прийняттям комплексу внутрішніх правових актів, що містять уніфіковані норми, які стосуються конкретного виду правовідносин, не завжди досягається однаковість правового регулювання цих правовідносин, оскільки відмінності й особливості національних правових систем полягають не тільки в їх нормах. Гармонізація ж передбачає приведення до єдності одночасно цілого комплексу правових категорій: цілей правового регулювання, основних засад і принципів, понятійного апарату, нормативної термінології.

При вирішенні завдань економічної інтеграції, особливо в рамках союзів і співтовариств держав, важливо узгодити спільні цілі і напрями їх діяльності, в тому числі і нормотворчої. Ці завдання і вирішує гармонізація права. Таким чином, не гармонізація є методом уніфікації права, а сама уніфікація в усіх її видах служить цілям гармонізації правових систем різних країн. Найбільшу актуальність гармонізація набуває для правотворчої діяльності держав у рамках економічного і політичного союзу незалежних держав.

Уніфікація національних систем законодавства відбувається не тільки за допомогою укладення відповідних міждержавних угод. Останнім часом явна перевага віддається такому способу уніфікації, як розробка і прийняття модельного або типового законодавчого акта. Переваги цього способу полягають у тому, що типовий акт не має обов'язкової сили для держав, він виробляється на основі загальної угоди про досягнення однаковості правового регулювання країн-учасниць і служить тільки зразком, моделлю можливого внутрішнього нормативного акта, тому у держав існує можливість, з одного боку, досить швидко досягти певної єдності і заповнити прогалини в нормативному регулюванні тих чи інших питань, з другого – зберегти деякі старі положення і правила, які неможливо у цей момент кардинально змінити. Разом із тим у результаті здійснення уніфікації шляхом прийняття модельного акта досягається той же результат, що і при міжнародно-договірній уніфікації: виникають нові норми внутрішнього права, які опосередковують умови раніше укладеної міжнародної угоди. У такому розумінні уніфікація має схожість із процедурою імплементації, про цілі якої говорилося раніше. Тому, якщо міжнародно-договірну уніфікацію можна вважати різновидом імплементації, то до цієї ж категорії варто було б віднести й уніфікацію законодавства шляхом прийняття модельного акта.

Виходячи з проаналізованих теорій реалізації норм міжнародних угод у внутрішньому праві та сучасної практики застосування окремих способів такої реалізації, можна, на нашу думку, зробити такі висновки.

1. Необхідно визнати, що трансформація є не єдиним способом національно-правової імплементації, що розуміється як вся сукупність методів здійснення норм міжнародних актів у національному праві окремих держав. Уніфікація законодавчих систем, що відбувається як шляхом укладення міжнародних договорів, які містять уніфіковані норми, так і шляхом прийняття модельного законодавчого акта, має схожі риси з трансформацією, тому може розглядатись як один зі способів імплементації.

2. Гармонізація права є більш широким поняттям, ніж уніфікація правових норм, і може бути визначена як взаємодія держав, спрямована на досягнення гармонійної взаємодії різних правових систем. Уніфікація права розуміється як нормотворча діяльність держави, результатом якої є встановлення однаковості правового регулювання окремих суспільних відносин. При цьому уніфікація служить більш загальним завданням гармонізації права.

Використані джерела

1. *Міжнародне приватне право* / під ред. Г. К. Матвеева. – К, 1985. – 210 с.
2. *Усенко С. Т.* Теоретичні проблеми співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права / С. Т. Усенко // Рад. щорічник міжнародного права. – М., 1978. – С. 67–86.
3. *Черниченко С. В.* Международное право: современные теоретические проблемы / С. В. Черниченко. – М., 1993. – 250 с.
4. *Лукашук И. И.* Международное право. Общая часть : учеб. для студ. юрид. факультетов и вузов / И. И. Лукашук. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 415 с.
5. *Плавич В. П.* Імплементація норм і принципів сучасного міжнародного права у внутрішнє право (порівняльно-правові аспекти) / В. П. Плавич // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 20–28.
6. *Про міжнародні договори України* : Закон України від 29 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50 – Ст. 540.
7. *Марченко М. Н.* Теория государства и права : учеб. / М. Н. Марченко ; под ред. М. Н. Марченко. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Проспект, 2013. – 636 с.

Мурчин М. А. Окремі проблеми імплементації норм міжнародного права у внутрішньодержавне право

Статтю присвячено проблемам співвідношення і взаємодії норм міжнародного права та національного права держави. Зокрема, досліджуються особливості імплементації норм міжнародного права у внутрішньодержавне право країни, проблематика його нормативного закріплення у вітчизняних і міжнародних нормативно-правових актах і практична реалізація на сучасному етапі глобалізації та інтеграції правових просторів країн.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародний договір, внутрішньодержавне право, імплементація, гармонізація, трансформація, адаптація, уніфікація правових систем, типовий правовий акт.

Мурчин М. А. Отдельные проблемы имплементации норм международного права во внутригосударственное право

Статья посвящена проблемам соотношения и взаимодействия норм международного права и национального права государства. В частности исследуются особенности имплементации норм международного права во внутригосударственное право страны, проблематика его нормативного закрепления в отечественных и международных нормативно-правовых актах и практическая реализация на современном этапе глобализации и интеграции правовых пространств стран.

Ключевые слова: международное право, международный договор, внутригосударственное право, имплементация, гармонизация, трансформация, адаптация, унификация правовых систем, типовой правовой акт.

Murchin M. Some issues of implementation of international law into domestic law

The article is devoted to the problems of the relations and cooperation with international law and the national law of the State. In particular we study particularly the implementation of international law into domestic law of the country, the problems of its regulatory consolidation in the domestic and international legal instruments and practical implementation at the current stage of globalization and the integration of the legal spaces of different states.

Key words: international law, international agreements, national law, implementation, harmonization, transformation, adaptation, harmonization of legal systems, standard legal act.